

יחסי סין-איראן בעקבות הסכם הגרעין והסרת הסנקציות – שותפות בעירבון מוגבל

רז צימט, ישראל כנר, אופק איש מעש, טל אבידן

מאמר זה מבקש לבחון את יחסי סין-איראן בעקבות הסכם הגרעין והסרת הסנקציות מזוויות מדיניות, כלכליות וביטחוניות, תוך שקלול מגוון האינטרסים של סין במזרח התיכון, במישור הבין-מעצמתי והאזורי כאחד. במישור הכלכלי נצביע על האתגרים והקשיים העומדים בפני פיתוח היחסים בין שתי המדינות, ובמישור הביטחוני-צבאי נצביע על התחממות יחסים אשר טרם הבשילה לשיתוף פעולה ממשי, או לחתימה על עסקאות נשק.

נטען כי עבור ישראל, התמיכה הסינית באיראן ובעמדותיה, המתבטאת הן בסיוע בפיתוח הגרעין ויציאה מהסנקציות והן ביצוא הביטחוני ובשאיפה המשותפת להחלשת ארצות-הברית במערכת העולמית, עומדת במתח מול האינטרסים הביטחוניים הלאומיים שלה. מכיוון שלישראל אין מנופי השפעה ישירים על סין בנושא האיראני (או הדיפלומטי בכלל), נציע מנוף השפעה עקיף דרך ארצות-הברית.

מילות מפתח: סין, איראן, גרעין, יצוא ביטחוני

מבוא

בינואר 2016, מספר ימים בלבד לאחר שסבא"א קבעה כי איראן עמדה בהתחייבויותיה על פי הסכם הגרעין, ובעקבות כך הוסרו מעליה הסנקציות, הגיע נשיא סין שי ג'ין-פינג (Xi Jinping) לביקור רשמי באיראן, כחלק מביקור במזרח התיכון אשר

ד"ר רז צימט הוא חוקר במכון למחקרי ביטחון לאומי. ישראל כנר שימש כחוקר בתכנית סין כמלגאי של המכון לישראל. אופק איש מעש הוא עוזר מחקר במכון למחקרי ביטחון לאומי. טל אבידן היא מתמחה בתכנית איראן במכון למחקרי ביטחון לאומי.

החל בערב הסעודית ובמצרים. שי הוא הדמות הסינית הבכירה ביותר שביקרה באיראן זה ארבע-עשרה שנים, והמנהיג הבינלאומי הראשון שביקר באיראן לאחר הסרת הסנקציות. על אף הצהרות רשמיות אשר נשמעו משני הצדדים בדבר חברות אמיצה, נכונות לשיתוף פעולה כלכלי וחתירה לשיתוף פעולה אסטרטגי, עולה השאלה מהו אופי היחסים בפועל, ומהו אופק התפתחותם.

בתקופה שלאחר החתימה על הסכם הגרעין והסרת הסנקציות מעל איראן, סין ואיראן רואות ביחסים ביניהן פוטנציאל כלכלי, מדיני, ביטחוני ואסטרטגי. באופן רשמי, סין מעולם לא פרסמה נייר מדיניות כלפי איראן. עם זאת, במכתב פתוח מאת שי ג'ין-פינג, שפורסם בעיתונות האיראנית ערב ביקורו בטהראן בינואר 2016, כתב נשיא סין כי ארצו רואה את איראן כארץ עתירת משאבי טבע וכוח אדם, הנמצאת בשלב מכריע מבחינת תיעוש ומודרניזציה. לדבריו, יישום הסכם המעצמות על תוכנית הגרעין האיראנית (JCPOA) יביא הזדמנויות חדשות בצמיחת יחסי סין-איראן.¹ מבחינה אסטרטגית רואה סין באיראן שותפה אפשרית במרחב המזרח-תיכוני והאסייתי. איראן היא הכוח האזורי היחידי במזרח התיכון שאינו נתון בברית כלשהי עם ארצות-הברית. אם תחליט סין להגביר את השפעתה במזרח התיכון, תוכל איראן לסייע בשאיפותיה הגיאואסטרטגיות של בייג'ינג.² מבחינה גיאוגרפית מהווה איראן עבור סין חוליה מקשרת אל המזרח התיכון ואל אירופה, כחלק מ'יוזמת החגורה והדרך' (BRI). במובן זה יש לסין אינטרס שאיראן תהיה כוח מייצב במזרח התיכון ולא מערער, מכיוון שסין זקוקה למזרח תיכון יציב כדי ליישם את שאיפותיה הכלכליות. כמו כן, איראן היא חברה מייסדת בבנק ההשקעות הסיני AIIB (כמו ישראל). זאת ועוד, איראן מהווה בעיני סין משקל נגד לרדיקליזם הסוני ולטרור הנלווה אליו. אינטרס מקשר נוסף בין שתי המדינות הוא הרצון בשינוי הסדר העולמי לטובתן, על חשבון ארצות-הברית.

ממשלת איראן, אשר סבלה מסנקציות ומהגבלות הולכות וגוברות לאורך השנים, נאלצה לחפש שותפות אלטרנטיביות על מנת לקיים כלכלה וסחר ולדאוג לאזרחיה, וזאת מצאה בסין. בשנות הסנקציות הייתה סין שותפת הסחר המשמעותית ביותר של איראן, בעיקר בתחום האנרגיה. לאחר הסרת הסנקציות רואה איראן בסין פוטנציאל לשותפות אסטרטגית, שתסייע בקידום יעדי הפיתוח האיראניים במערכת הבינלאומית. איראן רואה כיום בסין שותפת סחר שבכוחה לסייע בחילוף המדינה מהמשבר הכלכלי המתמשך, וכן שוק נרחב ליצוא אנרגיה ומחצבים. אף על פי שעיקר המאמץ האיראני לאחר יישום הסכם הגרעין והסרת הסנקציות מכוון לחברות אירופיות, איראן מעוניינת לשמר את יחסיה הכלכליים עם סין ואף לפתחם. סין אטרקטיבית עבור איראן, בייחוד בשל נכונותה לסייע מבלי להציב תנאים הנוגעים למצב זכויות האדם באיראן או למערכת הפוליטית במדינה. כמו כן, בעיני טהראן מדובר בשותפה אסטרטגית בעלת נוכחות והשפעה במערכת

הבינלאומית, שתסייע בהחזרת איראן ל"חיק האומות" ובחיזוק עמדתה המדינית והצבאית באזור, כמשקל נגד להשפעת המערב.

היחסים בין שתי המדינות

איראן ביססה יחסים דיפלומטיים עם סין בשנת 1971, עם הצטרפותה של סין לאו"ם וקבלת המושב במועצת הביטחון. בראשית המהפכה באיראן בשנת 1979 ראה מנהיג איראן אייאתוללה ח'ומייני בסין כוח עוין, אולם בידודה המדיני של איראן הביא לבסוף להתחממות הקשרים עם סין. התחממות זו הגיעה לשיאה במלחמת איראן-עיראק (1980-1988), אז הייתה סין המעצמה היחידה שהסכימה למכור נשק למשטר האיראני (במקביל סיפקה סין נשק גם לעיראק). לאחר המלחמה, כאשר איראן ביקשה לשקם את עצמה, פעל הממשל בטהראן בראשות הנשיא הפרגמטי אכבר האשמי רפסנג'אני להידוק היחסים עם סין. בשנות התשעים ובראשית שנות האלפיים התבטא הסיוע הסיני לאיראן באספקת נשק, וכן בהעברת ידע טכני כיצד לפתח מערכות נשק, סיוע בתוכנית הגרעין ובניית תשתיות אזרחיות ותשתיות אנרגיה.

במישור המעצמתי הושפעו יחסי סין-איראן רבות מיחסי בייג'ינג-וואשינגטון. עבור סין, ארצות-הברית קודמת בחשיבותה לאיראן, ולאורך השנים בייג'ינג הייתה מוכנה לשלם מחירים כלכליים ומדיניים עבור צידוד בוואשינגטון על פני טהראן. כך למשל, כחלק ממאמצייה לשיפור הקשרים עם ארצות-הברית בשנת 1997 צמצמה סין את תמיכתה בתוכנית הגרעין האיראנית.³ בהתאם לסנקציות האמריקאיות, בשנים 2012 ו-2013 ירד היקף רכישות הנפט הסיניות באיראן בכ-23 אחוזים. אף על פי שהימנעות מסנקציות כלכליות היא אחד מהקווים המוצהרים של המדיניות הסינית, במקרה זה שיתפה סין פעולה עם הסנקציות שהטילה ארצות-הברית על איראן. ההיענות הסינית לקו האמריקאי הובילה לביטולי עסקאות עם איראן

ולמשברי אמון בין טהראן לבייג'ינג. באפריל 2014 ביטלה איראן עסקה בשווי 2.5 מיליארד דולר לפיתוח שדה נפט באזאדגאן, לאחר שהסינים התמהמהו בהעברות כספים וטכנולוגיה.⁴ דוגמאות אלו ממחישות את המחיר הכלכלי שסין מוכנה לספוג משיקולי היחסים עם וואשינגטון. עם זאת, חשוב לציין שלמרות שיתוף הפעולה הסיני עם משטר הסנקציות, הסינים אכן זכו להקלות, למשל ברכישת נפט מאיראן, והמשיכו לעשות עסקים עם איראן, גם אם בהיקף מצומצם יותר.

במישור האזורי נוקטת סין מדיניות ניטרלית לכאורה, שבמסגרתה היא מנהלת יחסים תקינים וחסרי פניות עם מגוון שחקנים, כולל אויבים מובהקים זה לזה

במישור האזורי נוקטת סין מדיניות ניטרלית לכאורה, שבמסגרתה היא מנהלת יחסים תקינים וחסרי פניות עם מגוון שחקנים, כולל אויבים מובהקים זה לזה.

הידוק הקשרים בין סין ואיראן מצד אחד ובין סין וערב הסעודית מנגד אמור להטריד ולעורר אי-נוחות בשתי המדינות, הרואות זו בזו אויבות מושבעות. קשה להעריך אם במשולש סין-איראן-ערב הסעודית מעדיפה סין את אחת משתי הצלעות על פני השנייה. עם זאת, יש לזכור כי האינטרס הסיני הוא מזרח תיכון יציב, אשר יאפשר את מיצוי האינטרסים הכלכליים שבו. כך, במארס 2017, כחלק מחתירתה של סין להרגעת הרוחות בין איראן וערב הסעודית, הציעה סין לתווך בסכסוך ואמרה כי בייג'ינג מוכנה לעזור לגשר על כל הפערים בין שתי המדינות.⁵ מן הצד האיראני, לנוכח מאבקי הכוחות בין איראן לערב הסעודית, שהחריפו עוד יותר בשנים האחרונות, ניתן להניח כי איראן אינה שבעת רצון מההתקרבות בין סין לערב הסעודית, במיוחד בתחום הצבאי-ביטחוני. עם זאת, לאור החשיבות שאיראן מייחסת לקשריה עם סין, היא נמנעת ככלל מלבטא את מורת רוחה מהיחסים בין בייג'ינג לריאד.

קשרי כלכלה

במישור הכלכלי משקיעה סין באיראן בתחום האנרגיה ובתחומים אחרים, דוגמת תשתיות תחבורה ותשתיות עירוניות. בעת ביקורו של שי ג'ין-פינג באיראן הסכימו שתי המדינות להגיע בעשור הקרוב להיקף סחר מצרפי של 600 מיליארד דולר. אולם, בשנת 2015 עמד מחזור הסחר השנתי על כ-33.8 מיליארד דולר בלבד, כשמתוכו היה היבוא מסין לאיראן בהיקף של 17.8 מיליארד דולר, בעוד היצוא מאיראן לסין עמד על 16 מיליארד דולר. לכן, קשה לדמיין כיצד יגיע היקף הסחר המצרפי בין שתי המדינות ל-600 מיליארד דולר תוך עשור אחד, במיוחד כאשר השוק האיראני רק מתחיל את תהליך השיקום, לאחר תקופה ארוכה של סנקציות כלכליות.

עם החתימה על הסכם JCPOA סברו רבים כי מדינות מערביות ותאגידים כלל-עולמיים ימהרו להשקיע באיראן, אולם המצב בפועל התגלה כמורכב יותר. ראשית, חברות רבות חוששות להסתכן בהפרת חלק מהסנקציות שנותרו על כנו בגין מעורבותה של איראן בטרור ובהפרת זכויות אדם, והסנקציות האמריקאיות המשניות שלא הוסרו בעקבות הסכם הגרעין. שנית, ארצות-הברית ממשיכה להגביל את קשריה של איראן עם שווקים פיננסיים גלובליים ומטילה מגבלות על שימוש בדולרים במסגרת עסקאות בין איראן לחברות זרות. כמו כן, כשלים מבניים בכלכלה האיראנית ובהם שחיתות, חולשת המגזר הפרטי ומעורבות יתר של גופים ממשלתיים למחצה כגון 'משמרות המהפכה' מעכבים את חזרתן של חברות אירופיות למשק האיראני, כך שניתן להצביע על מחסומים פנימיים וחיצוניים בפני הרחבת ההשקעות הזרות באיראן.

חסן רוחאני, נשיא איראן, נוקט מדיניות כלכלית של משיכת השקעות זרות רבות ככל האפשר לארצו. עד הסרת הסנקציות הייתה סין השותפה הכלכלית המרכזית והיחידה כמעט של איראן, ונהנתה משום כך מיתרונות מסחריים שלא תמיד היו לרוחה של איראן, אולם התקופה שלאחר הסנקציות מאופיינת בתחרות גלובלית על השוק האיראני, באשר הוא נפתח מחדש לשחקנים מערביים, בדגש על חברות מאירופה ומהמזרח הרחוק.

זאת ועוד, בשנים האחרונות ניכרת באיראן מורת רוח מהתלות שנוצרה ביבוא מוצרי צריכה באיכות ירודה מסין על רקע הסנקציות המערביות (והדיל הסיני של מוצרי צריכה עבור אנרגיה), דבר שיצר עדיפות לפיתוח שווקים חלופיים באירופה ובמזרח אסיה. כמו כן, לשם שיקום כלכלתה רואה איראן חשיבות ביבוא טכנולוגיות, במסגרת העמקת שיתוף הפעולה הכלכלי שלה עם מדינות העולם. אולם, מכיוון שהאיראנים מעדיפים את הטכנולוגיה האירופית, יש בכך כדי להקשות על צמיחת הקשר עם סין.

סיוע בתחום הגרעין

על פי מכון המחקר ראנד, סין הייתה שותפה משמעותית בפיתוח הגרעין האיראני במשך שלושת העשורים האחרונים.⁶ בין 1984 ו-1996 הגישה סין לאיראן סיוע חיוני בהקמתו של מרכז הטכנולוגיה הגרעינית באספהאן, בהכשרת מהנדסי גרעין ובכריית אורניום. בשנים 1998-2002 סיפקה סין לאיראן אורניום UF6, אשר שימש לניסויים של צנטריפוגות בחברת קלאיה אלקטריק שבטהראן. בשנת 1997 צמצמה סין הרשמית את תמיכתה בתוכנית הגרעין האיראנית, כדי לשפר את קשריה עם וושינגטון. זאת ועוד, סין מילאה תפקיד משמעותי במשא ומתן לכינון הסכם הגרעין, כחלק מקבוצת P5+1.

על אף שיתוף הפעולה של ממשלת סין עם אכיפת הסנקציות, ישנן עדויות לסיוע של אנשי עסקים סינים – פרטיים – לכאורה – לאיראן, בעיקר בהעברת טכנולוגיה וידע, גם בתחום הטילים

אולם, על אף שיתוף הפעולה של ממשלת סין עם אכיפת הסנקציות, ישנן עדויות לסיוע של אנשי עסקים סינים – פרטיים לכאורה – לאיראן, בעיקר בהעברת טכנולוגיה וידע, גם בתחום הטילים.⁷ כך למשל, במאוס 2017 הטיל משרד החוץ האמריקאי סנקציות על שש חברות ושלושה אישים סינים בשל סיוע לאיראן בפיתוח תוכנית הטילים, שהתבטא בהעברת מידע רגיש. עם זאת, היקף הסיוע ומהותו אינם ברורים.⁸

שיתוף פעולה ביטחוני

שיתוף הפעולה הביטחוני בין סין לבין איראן מתקדם בצעדים איטיים וצנועים יחסית. על אף הצהרות הדדיות ומרחב אינטרסים משותף, בפועל אין עדויות

לעסקאות רכש חדשות,⁹ אף לא על הנייר, ואין שיתוף פעולה צבאי וביטחוני משמעותי מעבר לרובד הדיפלומטי. עם זאת, עדות ראשונה לשיתוף פעולה צבאי נרשמה ב־18 ביוני 2017, בתרגיל צבאי משותף שנערך בחלק המזרחי של מצרי הורמוז. בתרגיל השתתפו, בין שאר הכלים, משחתת איראנית אחת ושתי משחתות סיניות.¹⁰

החל מ־2013, עם כניסתם לתפקיד של שי ג'ין־פינג וחסן רוחאני, נרשמה התחממות ביחסים הביטחוניים בין שתי המדינות. במאי 2013 נערך ביקור איראני בנמל ג'אנג־ג'יה־ג'אנג הסמוך לשנגחאי, ובספטמבר 2014 ביקרו שתי משחתות של הצי הסיני בנמל בנדר עבאס באיראן.¹¹ כמו כן, לאחר שבשני העשורים שקדמו לעלייתם לשלטון של ג'ין־פינג ורוחאני נערכו מעט מאוד ביקורים של בכירי מערכות הביטחון והצבא, התקיימו שני ביקורים כאלה בשנת 2014. באוקטובר 2015, כשלושה חודשים לאחר החתימה על ההסכם, ביקר בטהראן סגן ראש המטות המשולבים של צבא סין, האדמירל סון ג'יאן־גוּו (Sun Jianguo).

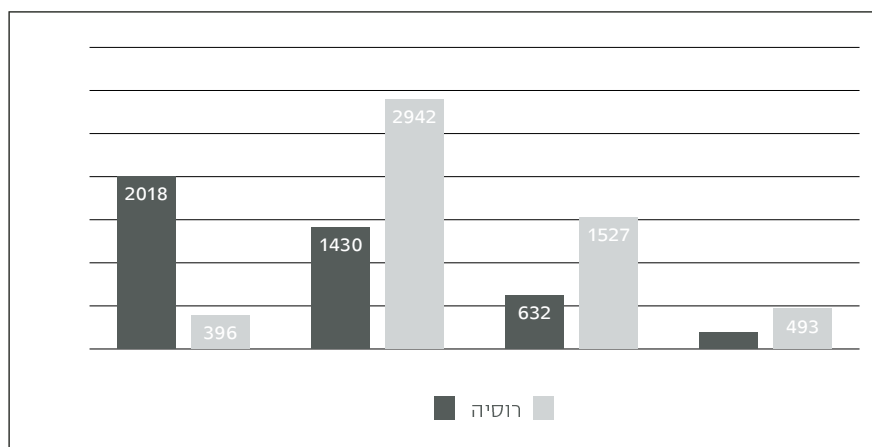
ביקורי בכירים הדדיים אלו הגיעו לשיא בנובמבר 2016, כאשר הגיע לטהראן שר ההגנה הסיני צ'אנג ואן־צ'ואן (Chang Wanquan). באותו ביקור הציג עמיתו האיראני חוסיין דהקאן את פיתוח היחסים הביטחוניים והצבאיים ארוכי הטווח בין המדינות כ"עדיפות עליונה בדיפלומטיה הביטחונית של הרפובליקה האיראנית". במסגרת אותו ביקור פגש שר ההגנה הסיני גם את רמטכ"ל צבא איראן, והשניים הצהירו על כינון ועדה משותפת של שני המטות הכלליים להידוק היחסים הביטחוניים, וחתמו על הסכמי שיתוף פעולה בתחומי ההדרכה והלוחמה בטרור.¹² אולם על אף הצהרות אלו, נכון להיום הן טרם הבשילו לידי שיתוף פעולה מוחשי.

לסין ולאיראן היסטוריה עשירה של סחר ביטחוני. מראשית היחסים בין שתי המדינות התמקד העניין האיראני בתוצרי התעשיות הביטחוניות הסיניות בעיקר בתחום הבליסטי. בראשית שנות השמונים רכשה איראן מסין כמות זניחה של פריטי נשק ואת הרישיון לייצר אותם על אדמתה, ועם הזמן שכללו התעשיות האיראניות את הטכנולוגיה הסינית. כך, בין שנות התשעים לאמצע שנות האלפיים ייצרה איראן מאות טילים נגד ספינות מסוג 'נור' ו'תנדר', המהווים העתקים משוכללים של הטיילים הסיניים C-802 ו־C-801.¹³ כן דווח כי המורדים החות'ים בתימן, הנתמכים על ידי 'כוח קודס' של משמרות המהפכה האיראניים, ירו טילי 'כות'ר' ו'נצר' – פיתוחים מקומיים של טילים סיניים – על כלי שיט של איחוד האמירויות שפעלו מול חופי תימן, במסגרת הקואליציה בהובלת הסעודים.¹⁴

חלק מהפיתוחים האיראניים הועברו לשימוש חזבאללה וחמאס בעימותיהם מול ישראל. כך למשל, במלחמת לבנון השנייה בקיץ 2006 נפגעה ספינת הטיילים אח"י חנית, ככל הנראה, מהגרסה האיראנית של טיל C-802 הסיני שנורה מחופי ביירות. במהלך אותו עימות ירה חזבאללה רקטות מצרר Type-81 בקוטר 122

מ"מ מתוצרת סין אל שטחים אזרחיים בצפון ישראל.¹⁵ בשנת 2011 חשפו כוחות צה"ל על גבי הספינה 'ויקטוריה' כשישה טילים המבוססים על ה-C-704 שנועדו לחמאס.¹⁶

היחסים הביטחוניים בין סין ואיראן אינם מתנהלים בוואקום וסין נמצאת בתחרות עם רוסיה, אשר נכון להיום היא ספקית הנשק הגדולה ביותר של איראן. על פי מכון המחקר SIPRI, בעשור שקדם להטלת הסנקציות סיפקה רוסיה כשבעים אחוזים מהנשק שאיראן ייבאה.¹⁷ השווי הכולל של העסקאות שנחתמו בין השתיים משנת 1990 ועד סוף העשור שעבר עמד על כ-4.5 מיליארד דולר, כפול משווי העסקאות מול סין באותה תקופה.¹⁸ יש לציין כי אופי העסקאות הביטחוניות עם רוסיה שונה משל אלה שנחתמו עם סין. בניגוד לפיתוחים שביצעה איראן במערכות נשק סיניות, היא מיעטה בפיתוח ובייצור אמצעי לחימה המבוססים על טכנולוגיה רוסית. נכון להיום, לא ידוע על כוונה קונקרטית לחתימת עסקאות רכש חדשות בין סין לבין איראן, אולם אין בכך כדי להעיד על אירצון איראני להשגת אמצעי לחימה מתקדמים, שכן ברקע נרקמות עסקאות בין איראן לבין רוסיה בשווי עשרות מיליארדי דולרים.

יצוא ביטחוני סיני ורוסי לאיראן, במיליוני דולרים

(מקור: SIPRI. הנתונים אינם כוללים את הרבע האחרון של 2016, אשר טרם פורסמו)

עם זאת, קיימים מספר תנאים נוספים המעכבים את התקדמותה של טהראן מול בייג'ינג בתחום רכש אמצעי הלחימה. ראשית, יצוא אמצעי לחימה התקפיים מתקדמים לאיראן מוגבל במסגרת הסכם JCPOA למשך כחמש שנים, ממועד חתימתו ועד סוף שנת 2020. במסגרת זו, כל מכירה של מערכות נשק קונבנציונליות משמעותיות (דוגמת טנקים, תותחים, מערכות טילים ומטוסי קרב) או רכיבים ושירותים הקשורים בכך תותנה באישור מועצת הביטחון של האו"ם, אשר תבחן

כל מקרה לגופו. משמעות הדבר היא, כי על סין ורוסיה להביא כל עסקת נשק עם איראן לאישור בפני כלל חברות מועצת הביטחון של האו"ם, לרבות ארצות הברית.¹⁹ החסם השני המעכב את הסחר במערכות נשק בין סין לבין איראן הוא מדיניות היצוא הסינית והיצע אמצעי הלחימה של התעשיות הסיניות, אשר עדיין אינם מהווים תחרות ליצואניות האחרות. אף על פי שיצוא אמצעי הלחימה הסיני הוא השלישי בהיקפו בעולם (ארצות הברית ורוסיה במקום הראשון והשני), נכון לשנים 2006–2012, מרביתו מיועד למדינות הקרובות לסין (פקיסטן, בנגלדש ומיאנמר), הזכות לרכוש את אמצעי הלחימה המתקדמים יותר דוגמת צוללות, מטוסי קרב, טילי שיוט וטנקים. מעבר לכך, סין טרם השלימה את פיתוחן וייצורן של מערכות נשק טכנולוגיות מתקדמות המבוקשות כיום בעולם כגון מטוסי קרב חמקנים, טילים מדויקים ומערכות הגנה אווירית ארוכות טווח.

מבחינה צבאית קונבנציונלית, איראן מתבססת על יכולות צבאיות מיושנות. לכן, באופן תיאורטי, הצבא האיראני יכול לגלות עניין רב בכמה טכנולוגיות ופיתוחים סיניים עדכניים, בעיקר בתחום הימי. אחד החששות העיקריים במערב הוא כי הצבא האיראני יקדם תפיסה מערכתית של "מניעת גישה או בלימת חדירה" (A2AD – Anti-Access/ Area Denial) במפרץ הפרסי.²⁰ איראן, השואפת לאזן את הנוכחות האמריקאית במפרץ הפרסי ולהבטיח לעצמה מוצא בטוח לים ההודי, יכולה לאמץ את האסטרטגיה והטכנולוגיה הסינית המיושמות בים סין המזרחי והדרומי.

על פי משרד ההגנה האמריקאי, אסטרטגיית מניעת הגישה הסינית המכונה "תקיפות נגד אסטרטגיות יזומות בקווים חיצוניים" (Active Strategic Counterattacks

on Exterior Lines – ASCEL) היא בעלת הפוטנציאל

התחרותי הצבאי הגבוה ביותר לארצות הברית, והיא מסוגלת לחתור תחת היתרונות הצבאיים המסורתיים של ארצות הברית. זאת בהנחה שצבא סין עמל על פיתוח והצבת מספר רב של טילים בליסטיים מתקדמים לטווח בינוני, טילי שיוט, צוללות קרב המצוידות במערכות מתקדמות, מערכות הגנה אווירית ארוכות טווח, לוחמה אלקטרונית, מטוסי קרב ועוד.²¹ לאור העניין האיראני בטילאות סינית ובספינות מלחמה, יש לשים לב לסיכון האפשרי של אימוץ אסטרטגיית השימוש בהם נגד כוחות ארצות הברית ומדינות המפרץ תחילה, ונגד ישראל בהמשך.

ברמה הביטחונית-אסטרטגית מעוניינת איראן לקדם מעורבות סינית דיפלומטית והומניטרית בזירת המזרח התיכון, אשר תשלים את המעורבות הרוסית ותאזן את זו המערבית-אמריקאית

פארזין נאדימי ממכון המחקר Washington Institute העריך כי איראן יכולה לפנות לסין לצורך רכישת כלי שיט מתקדמים כמו המשחתת מדגם 052, או ספינת הטילים מדגם C-28A החמושה בטילי חוץ-ים ובטילי קרקע-אוויר מתקדמים, או

054A ואחרות. כמו כן, לטענתו של נאדימי, השתיים יכולות לשוב ולשתף פעולה גם בתחום הטילים נגד ספינות, אם סין תהיה מוכנה להעביר לאיראן כמה פריטים מהדורות המתקדמים של טילים אלה, בהם למשל ה-CM-302 וה-CX-1, המגיעים לטווחים של עד כ-300 קילומטרים.²²

אולם, בעוד ההתקדמות בתחום הרכש ופיתוח אמצעי הלחימה איטית ומוגבלת, ברמה הביטחונית-אסטרטגית מעוניינת איראן לקדם מעורבות סינית דיפלומטית והומניטרית בזירת המזרח התיכון, אשר תשלים את המעורבות הרוסית ותאזן את זו המערבית-אמריקאית. במספר הזדמנויות במהלך שנת 2016 קרא הנשיא רוחאני לסין למלא תפקיד משמעותי יותר בסוריה ואף בתימן. לאחר פגישתם הראשונה של רוחאני ושי בטהראן בינואר 2016 טען הנשיא רוחאני כי שוחח עם מקבילו הסיני על שיתוף פעולה בלחימה בטרור, ועל סיוע משותף למדינות הסובלות מטרור שביניהן ציין את סוריה ותימן. מאוחר יותר, בפגישת צד עם סגן נשיא סין בכנס בינלאומי שנערך באוקטובר אותה שנה, שב וקרא הנשיא רוחאני לסין להתערב במשברים באזור, בעיקר בהענקת סיוע הומניטרי לסוריה ולתימן. עמדות סין בהקשר הסורי והתימני מחזקות את העמדה האזורית של איראן ומשרתות את האינטרסים האיראניים.

המלצות לישראל

תמיכתה של סין באיראן ובעמדותיה, המתבטאת הן בסיוע לפיתוח הגרעין ולהתמודדות עם משטר הסנקציות והן ביצוא הביטחוני ובשאיפה המשותפת להחלשת ארצות-הברית במערכת העולמית, מאיימת על ביטחונה הלאומי של ישראל במישור הבין-מעצמתי ובמישור האזורי. אמנם סין מנהלת את יחסיה במקביל עם איראן, ערב הסעודית וישראל, אבל בפועל היא מסייעת להתחזקותה של איראן גם בתחומים צבאיים וגם בתחומים מטרידים אחרים דוגמת עקיפת סנקציות, קידום נושא הגרעין והסדרים נוחים לאיראן בסוריה, על גבול ישראל.

בניהול מערכות היחסים סין-ישראל וסין-איראן, בדומה למשולש היחסים סין-ערב הסעודית-איראן, סין מצליחה לקיים קשרים בין שתי מדינות הנמצאות

בקונפליקט, ובידי ישראל אין מנופי השפעה ישירים משמעותיים מול סין כדי לשנות זאת. יחסי ישראל-סין ממוקדים בעיקר במישור הכלכלי, וישראל איננה מצליחה לתרגם את התפתחותם לשינויים במדיניותה של סין בתחומים המטרידים אותה.

סין מנהלת את יחסיה במקביל עם איראן, ערב הסעודית וישראל, אבל בפועל היא מסייעת להתחזקותה של איראן גם בתחומים צבאיים וגם בתחומים מטרידים אחרים דוגמת עקיפת סנקציות, קידום נושא הגרעין והסדרים נוחים לאיראן בסוריה, על גבול ישראל

למרות זאת, בהקשר של מאמר זה, על ישראל להביע בנחרצות באוזני הסינים את דאגתה ממדיניותה האזורית המערערת של איראן ומחתירתה לגרעין, ובמקביל לחפש מגופי השפעה עקיפים.

מגוף השפעה אחד שבאמצעותו יכולה ישראל לנסות להשפיע על מדיניות סין הוא ארצות-הברית. ישראל צריכה לבחון את האפשרות למנף את יחסיה עם ארצות-הברית כדי ללחוץ על סין לצמצם את יחסיה עם איראן. אפשרות זו מורכבת ורגישה, כמובן, מכיוון שהיא משלבת שיקולים אמריקאיים-סיניים ברחבי העולם, לרוחב שלל העיסוקים והאינטרסים של שתי המעצמות (כלכלה, אקלים, ביטחון ועוד). אולם יש להעלות נושא זה בדיאלוגים האסטרטגיים עם ארצות-הברית ולבחון את היתכנותו.

הערות

- 1 Xi Jinping, "Work Together for a Bright Future of China-Iran Relations," Xinhua, January 21, 2016, http://news.xinhuanet.com/english/2016-01/21/c_135032843.htm
- 2 Scobell, Andrew and Alireza Nader, *China in the Middle East: The Wary Dragon* (Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2016).
- 3 שם.
- 4 Benoît Faucon, "Iran Cancels \$2.5 Billion Contract with Chinese Oil Company," *The Wall Street Journal*, April 29, 2014, <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702303939404579531111999051656>
- 5 "Iran welcomes China's offer to help settle Tehran-Riyadh differences," Press TV, March 10, 2017, <http://www.presstv.ir/Detail/2017/03/10/513733/Iran-Saudi-Arabia-China>
- 6 Scobell, Andrew and Alireza Nader, *China in the Middle East: The Wary Dragon* (Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2016), pp. 55-8.
- 7 William MacLean, "Iran Seeks Banned Nuclear Items, Uses China Trader for Missile Parts: U.S.," Reuters, March 17, 2014, <http://www.reuters.com/article/us-iran-nuclear-supplies-idUSBREA2G1EF20140317>
- 8 Office of the Spokesperson, "Iran, North Korea, and Syria Nonproliferation Act Sanctions," U.S. Department of State, March 24, 2017, <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2017/03/269084.htm>
- 9 יש שמועות על חוזה לרכישת 150 מטוסי קרב סיניים מסוג J-10, אולם הן טרם אושרו באופן רשמי. ראו: Franz-Stefan Gady, "Will Iran Order 150 New Fighter Jets from China?" *The Diplomat*, August 4, 2015, <http://thediplomat.com/2015/08/will-iran-order-150-new-fighter-jets-from-china/>
- 10 "Iran and China conduct naval drill in Gulf," Reuters, June 18, 2017, <https://www.reuters.com/article/us-iran-china-military-drill-idUSKBN1990EF>
- 11 Brian Murphy, "Iran and China deepen a 'blue water' friendship," *The Washington Post*, October 28, 2014, <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/10/28/iran-and-china-deepen-a-blue-water-friendship/>

- “Iran, China to Form Joint Commission for Military Cooperation,” 12
Tasnim News Agency, November 14, 2016, <https://www.tasnimnews.com/en/news/2016/11/14/1240601/iran-china-to-form-joint-commission-for-military-cooperation>
- James Brandon Gentry, “China’s Role in Iran’s Anti-Access / Area Denial 13
Weapons Capability Development,” Middle East Institute, April 16, 2013,
<http://www.mei.edu/content/china%E2%80%99s-role-iran%E2%80%99s-anti-access-area-denial-weapons-capability-development>
- Minnie Chan, “China battles fierce competition and quality issues in fight for 14
weapons sales,” *South China Morning Post*, October 31, 2016,
<http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2039880/china-battles-fierce-competition-and-quality-issues>
- “לבנון/ישראל: חיזבאללה ירה תחמושת מצרר לעבר ישראל במהלך העימות”, משמר 15
זכויות האדם, 17 באוקטובר 2006, <https://www.hrw.org/he/news/2006/10/17/231168>
- תפיסת אגיות נשק, “לכידת ה”ויקטוריה”, 16 במארס 2011, “זרוע הים, 16
http://www.navy.idf.il/1276-he/Navy.aspx#par_5
- Alla Kassianova, “Russian Weapons Sales to Iran: Why They Are Unlikely to 17
Stop,” PONARS Policy Memo No. 427, December 2006,
https://www2.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/ponars/pm_0427.pdf
- Kuang Keng Kuek Ser, “Where did Iran get its military arms over the last 70 18
years?” *PRI*, June 1, 2016, <http://www.pri.org/stories/2016-06-01/where-did-iran-get-its-military-arms-over-last-70-years>
- UN Security Council Resolution 2231 (2015), p. 100, 19
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2231\(2015\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2231(2015))
- Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense* 20
(Washington, DC: Department of Defense, January 2012), p. 4,
http://archive.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf
- Si-Fu Ou, “China’s A2/AD and its Geographic perspective”, p. 95, 21
http://www.rchss.sinica.edu.tw/files/publish/1239_4394902e.pdf
- Farzin Nadimi, “Iran and China Are Strengthening Their Military Ties,” 22
The Washington Institute, *Policywatch* 2728, November 22, 2016,
<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/iran-and-china-are-strengthening-their-military-ties>